DIE GESCHICHTE EINER KLEINEN STADT*
(IV)

GEORG GEIB

VIII

Prin *Patenta imperială din 7 septembrie 1848*, în Bucovina s-a abolit iobăgia şi robota. Se pare, însă, că populaţia din Gura Humorului o ducea foarte bine în condiţiile de până atunci şi, aşa cum se relatează în Cronica bisericii catolice locale, nu era mulţumită cu noua stare de lucruri şi regreta situaţia de dinainte, „când oamenii mai aveau bani". Drepturile locuitorilor de a aduce lemn de construcţie şi de foc din zonele împădurite, de a folosi poienile pentru păşunat şi pentru hrana animalelor, precum şi de a îngrăşa porcii cu jir din zonele fostelor mănăstiri au devenit drepturi de servitute, care, pe baza *Patentei imperiale din 5 iulie 1853* (publicată în „Foaia legilor imperiale" din acelaşi an) au trebuit să fie răscumpărate de către Fondul Religionar prin cedarea unor părţi de pădure şi păşune. Pe baza patentei imperiale amintite, pentru rezolvarea acestor situaţii a fost stabilită o comisie specială, Comisia cezaro-crăiască a Ţării Bucovinei pentru degrevarea şi reglementarea proprietăţii, care a avut nevoie de mai mulţi ani pentru terminarea lucrărilor. Astfel, la 31 martie 1864, între numita comisie şi comuna Gura Humorului a fost încheiat un acord, ratificat la 24 iunie în acelaşi an. Documentul se găseşte în original la Arhiva Naţională de Război din Cernăuţi. Potrivit acordului, comuna Gura Humorului a primit, în schimbul renunţării la drepturile asupra lemnului, păşunii etc., pădure şi fâneaţă în suprafaţă totală de 1 338 pogoane. Pentru acestea, comuna renunţa la orice fel de pretenţie asupra restului de proprietăţi ale Fondului Religionar. Fondul îşi rezerva, însă, dreptul de a folosi nestingherit drumurile din zonele cedate şi de a construi unele noi pentru transportul lemnului din pădurile sale. Graniţele definitive ale zonelor de pădure şi de păşune răscumpărate au fost stabilite prin *Protocolul nr. 126*, perfectat la 25 mai 1865.

Acorduri asemănătoare au încheiat şi comunele învecinate: Bori, colonie germană, veche de 30 de ani, la 24 martie 1863, primind în schimb 200 de pogoane de pădure; Voroneţ, la 24 octombrie 1871 (547 de pogoane de pădure şi păşune);

* Text tradus şi îngrijjt de: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XIX**, *1* (38), p. 303–308, Bucureşti, 2012

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)

Mănăstirea Humor, la 5 martie 1871 (peste 1 000 de pogoane) şi Poiana Micului, la 6 aprilie 1866 (484 de pogoane).

Drepturile comunei, obținute prin răscumpărarea drepturilor de servitute, vizau la început toți locuitorii stabiliți pe teritoriul comunei la data publicării legii, în anul 1853, adică inclusiv casa cu nr. 220. Cei care au venit ulterior nu s-au bucurat de aceleaşi avantaje. Locuitorii stabiliți mai demult plăteau pentru un stânjen de lemn de foc din pădurea comunei taxa de 10 cruceri, în timp ce pentru locuințele noi taxa era de 20 de cruceri. Mai târziu s-a renunțat la această diferență.

Drepturile de servitute au rămas valabile numai într-o singură privință, şi anume: parohia ortodoxă primea în continuare, de la Fondul Religionar, teren arabil (de obicei 12 fălci = peste 25 de pogoane) ca „sesie" şi o anumită cantitate de lemn de foc ca „tain". Casa parohială ortodoxă din Gura Humorului primea anual 14 stânjeni de lemn de foc în locul unei sume fixe de bani. Casa parohială catolică beneficia de un drept similar pentru lemne de foc încă din anul 1812, drept reînnoit prin *Decretul imperial nr. 44 789*, din 16 octombrie 1839.

Puținii catolici din Bucovina, care trăiau acolo înainte de ocuparea provinciei de către trupele austriece, s-au aflat sub oblăduirea episcopului de Bacău până în anul 1779. Luându-se în considerare capelanii militari ai regimentelor austriece din Bucovina, care ofereau sprijin duhovnicesc şi populației civile, catolicii din Bucovina au trecut sub jurisdicția Arhiepiscopiei din Lemberg. La retragerea administrației militare, fostele capele militare erau deja transformate cu câteva luni înainte în capele locale. În sudul Bucovinei, pentru supravegherea graniței din câteva localități, au rămas trei regimente, numite „cohortes". Pentru soldații catolici din aceste regimente, care erau şi cei mai numeroşi, a fost ridicată o capelă militară la Vama. Primul preot militar a fost călugărul carmelit Paul Harrasch. Deoarece Gura Humorului avea o poziție geografică mai avantajoasă şi o populație majoritară catolică, Harrasch s-a mutat aici în anul 1784. Mica biserică de lemn din Vama a fost mutată la Gura Humorului şi amplasată în apropierea cazarmei, nu departe de actuala biserică ortodoxă. Aşadar, începând cu anul 1784, în localitate s-au oficiat slujbe şi s-au citit cărți bisericeşti catolice. Capela militară din Gura Humorului era subordonată autorității militare – „superior castrensis" – din Lemberg, precum şi episcopului militar din St. Pölten.

Paul Harrasch a murit în anul 1803. Din lipsă de preoți, capela a fost refolosită abia din anul 1806. Între timp, serviciul divin era oficiat, pe rând, de către unul dintre cei doi preoți desemnați pentru întreaga parte de sud a Bucovinei, de la Suceava până dincolo de Gura Humorului, şi anume călugărul capucin Franz Mairhauser şi călugărul iezuit Theodor Lazar. În anul 1806 a fost numit preot militar, *Ex Ordine Bernardinorum*, călugărul Marianus Meszenas. Acesta a fot urmat, în anul 1815, de către Lazar, cel menționat anterior, care s-a pensionat în 1822.

Deoarece numărul catolicilor din Gura Humorului creştea permanent, în curând mica şi vechea biserică din lemn a devenit neîncăpătoare. Cu prilejul vizitei sale în Bucovina, Împăratul Franz I a dat ordin ca să se construiască biserici noi în mai multe aş[illegible]uit o biserică

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)

nouă, din piatră, consolidată de mai multe ori de-a lungul timpului, care mai păstrează şi astăzi, deasupra uşii de la intrare, inscripţia „Sumptibus imperatoris augusti Francisci I. anno MDCCCXI". Biserica a fost sfinţită abia în la 27 iunie 1826, în prezenţa Arhiepiscopului de Lemberg, Andreas conte de Ankwitz, şi a primit numele de Biserica „Sfânta Treime". În timpul lucrărilor de renovare din anul 1923, la iniţiativa unui funcţionar zelos al Poliţiei Securităţii, din inscripţia amintită au fost îndepărtate cuvintele „imperatoris Francisci I.", sub pretextul că acestea ar îndemna la o atitudine ostilă faţă de stat şi ar trezi amintiri mai puţin plăcute. Întrucât niciodată nu i s-a reproşat că ar fi avut o astfel de atitudine, populaţia catolică s-a simţit foarte ofensată. De altfel, guvernul austriac nu numai că nu s-a atins de bisericile care existau deja în provincie, ci s-a preocupat de conservarea şi protejarea lor.

IX

Biserica catolică a desfăşurat în Bucovina o activitate bogată. Arhiepiscopul, conte de Ankwitz, relata împăratului în anul 1822: „Numărul catolicilor din Bucovina este proporţional mai mic, dar ar putea fi ridicat prin vizite frecvente, având în vedere starea de înapoiere a preoţilor ortodocşi." Ca urmare, la 1 ianuarie 1823, Consistoriul arhiepiscopal din Lemberg a trimis către comunităţile catolice din Bucovina, „propter autum in eo loco animorum" („pentru înmulţirea credincioşilor din acel loc"), un grup de misionari iezuiţi, constând dintr-un călugăr superior şi 3–4 călugări asistenţi („coadjutores"). Sediul acestor misionari s-a stabilit la Gura Humorului. Dintre cei 5 călugări iezuiţi, doi se ocupau cu administrarea capelelor din satele Putna şi Voievodeasa. În timpul misiunii iezuite, care a desfăşurat o activitate rodnică, la Gura Humorului au funcţionat, în calitate de călugări superiori: Andreas Pierling (1823–1829), Adam Kossakowski (1829–1837), Gaspar Stiebel (1837–1841), iar în anul 1842 Franz Cornet. În aceeaşi perioadă sunt numiţi preoţi asistenţi: Josef Steidler, Johann Nepomuk Stöger, Oswald Rausch, Franz Cornet, Josef Polankay, Franz Senkiewicz, Anton Iann, Carl Szczeparow, Johann Guillemanid şi Zacharias Ledergerw. Activitatea misiunii iezuite se poate observa cel mai bine dintr-o statistică a vremii. Dacă în anul 1820 la Gura Humorului existau numai 303 de catolici, în 1845 numărul acestora ajunsese deja la 705.

În anul 1842, misiunea iezuită a părăsit Gura Humorului. Postul de preot a fost ocupat în anul 1843 de către Anton Bereznicki din Borăuţi, Bucovina. Consistoriul din Lemberg îl prefera pe acesta din urmă, întrucât, bucovinean fiind, cunoştea foarte bine limba „moldovenească" şi modul de viaţă din provincie. Totuşi, deoarece biserica din Gura Humorului avea în grijă peste 30 de comune, sarcina preotului era deosebit de grea. Odată cu reintroducerea preoţilor mireni în administraţia clericală, la Gura Humorului a fost angajat un ajutor de preot catolic, numit cooperator. Prin *Ordinul imperial din 25 noiembrie 1845*, biserica de aici a fost ridicată la rangul de parohie, iar preotului paroh i s-a fixat o remuneraţie anuală de 400 .

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)

Preotul paroh Anton Bereznicki a administrat parohia din Gura Humorului până în anul 1864, când a fost pensionat din cauza problemelor de sănătate (printre altele, suferea de delir). A murit în anul 1867 la Cernăuți. În timpul cât a fost paroh, un caporal evreu al Batalionului de graniță, pe nume Mordko Zweig, a fost botezat în religia catolică, primind numele de Johann Zaczanowski. Tot în timpul lui Bereznicki, vechiul cimitir catolic, aflat lângă drumul principal (între gospodăriile familiilor Klostermann şi Pruncul), a fost mutat. Pe locul său a fost amenajat un parc. Astăzi, terenul este folosit ca grădină, pentru cultivarea legumelor, deoarece frumoşii copaci de odinioară au fost tăiați de către trupele ruseşti în timpul Primului Război Mondial. Înainte de Primul Război Mondial, aici ar fi trebuit să se construiască Gimnaziul Real, dar planul a fost abandonat. În anul 1845 a fost amenajat cimitirul nou, care, cu trecerea anilor s-a extins de mai multe ori.

În anul 1847, în parohia din Gura Humorului s-a petrecut un incident rar întâlnit în istoria bisericii catolice. Preotul asistent, Josef Burkhardt, care fusese trimis aici împotriva voinței sale, a fost găsit spânzurat în cameră. În cronica parohială se consemnează: „ipse se suspendit in cista etquidem in cubiculo cooperatoris" („el s-a spânzurat în odaia sa, şi anume în cea a cooperatorului").

După o perioadă de câteva luni, când parohia a fost administrată de Erasm Neuburg, la 4 ianuarie 1865, la Gura Humorului a fost numit preot paroh Josef Neumann. Acesta a adus îmbunătățiri cu privire la starea bisericii şi a casei parohiale şi a comandat, în anul 1872, un ceas pentru turn, păstrat până în prezent. Neumann a murit subit în 1878.

Succesorul său a fost Felician Preysentanz, primul „cooperator" din Gura Humorului, desemnat în anul 1843. S-a pensionat în 1888, la o vârstă înaintată. Lui i-a urmat, în 1898, Clemens Svoboda, care a desfăşurat o activitate încununată de succes până în 1905 şi căruia i se datorează decorarea bisericii şi extinderea casei parohiale după marele incendiu care a nimicit oraşul în anul 1899.

Următorul preot paroh, Karl Morossiewicz, originar din Gura Humorului, a fost un adevărat protector al comunității catolice locale, îndeplinindu-şi misiunea cu atâta dăruire şi dragoste, încât nu numai că a dobândit afecțiunea enoriaşilor, dar s-a bucurat şi de respect din partea celorlalți locuitori ai oraşului. Neuitat va rămâne devotamentul cu care s-a implicat în ajutorarea tuturor cetățenilor din Gura Humorului în timpul Primului Război Mondial. Când a fost chemat să ocupe postul de preot paroh la Rădăuți în anul 1923, înainte de plecarea sa, oraşul l-a declarat cetățean de onoare în semn de recunoştință. Lui i-au succedat Josef Kluczewski, apoi Karl Schüttler, care la scurt timp după aceea a fost mutat ca profesor de religie la Câmpulung. Parohia a fost preluată de Sigismund Mück, care a rămas în funcție până la strămutarea germanilor din sudul Bucovinei în Germania.

Cronica comunității catolice parohiale din Gura Humorului, scrisă în primele decenii în limba latină, apoi în germană de către preoți militari şi parohi, conține informații extrem de valoroase, nu doar despre comunitatea catolică locală şi din împrejurimi, ci şi despre istoria aşezării. Preotul paroh Svoboda a alcătuit, pe baza condicilor bisericeşti, o *Carte a amintirilor — Liber memorabilium* –, continuată de

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)

X

Pentru dezvoltarea agriculturii, a comerţului şi a industriei în Bucovina, provincie slab populată, împăratul Franz I a dispus, după vizita sa, stabilirea coloniştilor germani îndeosebi în zonele ce aparţineau Fondului Religionar. Astfel, în decursul unui deceniu (1835–1845), au apărut mai multe colonii germane, în principal în sudul Bucovinei (Negrileasa, Bori, Poiana Micului, Voievodeasa etc.), ai căror locuitori erau originari din Boemia. Aceşti colonişti au fost numiţi de populaţia autohtonă „taişpini". În apropiere de Gura Humorului, la Bucşoaia, se stabiliseră de bună voie zipseri, încă din anul 1810, care lucrau ca mineri. În 1817 au luat fiinţă coloniile de tăietori de lemne Frasin şi Păltinoasa.

În anul 1835 populaţia catolică din regiune a devenit mult mai numeroasă prin înfiinţarea coloniei germane Bori (Boureni). În vara acelui an, 30 de familii germane, originare din districtul boemian Prachin-Pisek, s-au adresat „onoratei Administraţii Camerale cezaro-crăieşti" din Cernăuţi cu cererea de a se stabili în această zonă. Biroul cercual şi-a dat acordul pentru o astfel de acţiune, care viza o regiune slab populată şi care oferea posibilitatea de a menţine siguranţa publică, deseori periclitată.

Familiile amintite au fost trimise la sediul Administraţiei Fondului Religionar din Solca, însărcinată cu găsirea unui loc potrivit pentru stabilirea coloniştilor. La 5 iulie 1835, între aceştia şi Fondul Religionar s-a încheiat un contract, semnat de administratorul silvic, Niedenthal, şi un reprezentant oficial al Administraţiei Regionale, Johann Koch, din Partea Fondului, şi de reprezentanţii coloniştilor germani, Christof Reichart, Georg Hellinger şi Josef Schafhauser. Martori la semnarea contractului au fost Traugott Holzdräger şi Victorin Woynarowicz. Ca loc de aşezare, a fost ales un teren cu pădure şi păşune în apropiere de Gura Humorului, în raza localităţii Mănăstirea Humor, străbătut de pârâurile Bouri, Scutaru, Locotarca, Kozoc, Pintea, Dorhian, Cărămidăriei şi Bocanci.

Zona era pe atunci complet împădurită, iar lemnul nu avea nici o valoare, fiindcă transportul lemnului era dificil. Noii colonişti au primit, pe cap de familie, câte doi stânjeni de teren ca loc de casă şi grădină, 8 stânjeni de teren arabil şi 20 de stânjeni de pădure şi păşune. Bineînţeles, suprafaţa a trebuit să fie mai întâi defrişată.

Numele celor 30 de familii trecute în contract sunt: Christof Reichard, Georg Hellinger, Christian Meidel, Franz Rippel, Jakob Gerhard, Wenzel Hilgarth, Georg Brandl, Josef Gärtner, Veit Seidel, Sebastian Weilisch, Johann Lang, Josef Hoffmann, Johann Haas, Franz Klosterman, Johann Johannstädter, Anton Tischler, Georg Schafhauser, Josef Pinter, Josef Schafhauser, Johann Schafhauser, Christian Hartinger, Michel Kisslinger, Johann Stauber, Jakob Koller, Johann Schaetz, Anton Schaetz, Josef Plisner şi Lorenz Zoglauer. Ele veneau din localităţile germano-boemiene din districtul Prachin-Pisek, regiunea Pisek: Rehberg, Seewiesen, Bergreichenstein, Unterkömsalz, Langendorf, Sattelberg, Aussergefilde, Hurkenthal, Erdberg, Win

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)

Pentru cedarea pădurii şi păşunii, localitatea Mănăstirea Humor a fost despăgubită de către Fondul Religionar cu o suprafaţă dublă de pădure, aflată în apropiere. Protocolul încheiat la 16 iulie 1835 în cancelaria oficială din Gura Humorului, privind cedarea de către comuna Mănăstirea Humor a parcelei necesare pentru locurile de casă şi grădini, a fost semnat de „bătrânii" acelei comune, chemaţi acolo în acest scop. Ei au arătat că cedarea parcelei se face de bunăvoie, fără nici un fel de constrângere. În calitate de martori din partea comunei Mănăstirea Humor au semnat: [o persoană cu] un nume ilizibil, în chirilică, apoi Ioniţă Chirpiş, iar ceilalţi doar cu o cruce, deoarece erau neştiutori de carte – Zaharie Buburuzan, Ştefan Hojbotă (vornic), Vasile Buburuzan, Constantin Moţoc, George Văcar, Istrate Buburuzan, Nicolai Ucrainet, Maftei Hojbotă, Vasile Macovei, Gavril Hojbotă, Iacob Jucan, Nicolae Chelar, Ştefan Todoraş, Nicolae Petenghea, Zaharie Văcar, Leontie Bangău, Iosif Bodai şi Miron Jucan. Alături s-a pus pecetea comunei Mănăstirea Umor, care reprezintă un turn între doi brazi şi numele „Homor" cu caractere chirilice.

Interesant este raportul întocmit în favoarea coloniei de către administratorul silvic Niedenthal şi trimis mai înainte, la 4 iulie 1835, biroului cercual. Aşezarea Gura Humorului era aproape înconjurată de păduri neexploatabile; numai Ocolul silvic deţinea 15 775 stânjeni de pădure; producţia anuală efectivă de lemn abia dacă atingea 1/5 din producţia anuală potenţială. Transformarea pădurii în teren cultivabil nu era posibilă şi nu se întrevedea nici o modalitate de vânzare a lemnului de prisos pentru construcţie sau pentru foc. Coloniştii trebuiau să-şi procure lemnul necesar construirii şi pentru consumul zilnic, „conform convenţiei", dar restul nu putea fi folosit decât la arderea potasei, în cuptorul de la Frasin. Se avea în vedere ridicarea comunei Gura Humorului la rangul de târg şi se considera că germanilor le-ar fi fost uşor să frecventeze biserica „latinească" şi Şcoala Normală de acolo, deoarece drumul şi podul care făceau legătura cu Gura Humorului se aflau şi ele în apropiere.

Nu în ultimul rând, prin poziţia ei şi apropierea de „drumul comercial spre Transilvania", localitatea ar fi oferit coloniştilor posibilitatea de a-şi vinde produsele în zonele muntoase mai înalte. Pe de altă parte, ei ar fi fost capabili să-i ajute pe locuitorii din Gura Humorului, în majoritate meşteşugari, să aibă câştiguri mai bune, să-i ajute la cazarea militarilor, la procurarea cailor de poştă şi a alimentelor zilnice necesare.

Cu privire la problemele de natură juridică şi de ordine publică, colonia putea fi trecută sub jurisdicţia autorităţilor de resort din Gura Humorului. Rezervele fondului comunei ar fi putut asigura pâinea şi seminţele necesare pentru sprijinirea coloniştilor, de asemenea aceştia puteau primi bani pentru a cumpăra vite şi animale de povară, care să-i ajute la muncile agricole, dar fără alte cheltuieli suplimentare.

BDD-A32622 © 2012 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:51 UTC)